

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellem részét illető minden küldemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DÍJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr. $\frac{1}{8}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árszámítás adatik. Felyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A protestáns egyház az új viszonyok között.

Az egyházpolitikai javaslatok közül a házassági jogról, a polgári anyakönyvvezetésről szóló törvényjavaslatok bizonyosan törvénné fognak válni a közel jövőben, bármit is fog az ellen elkövetni a főrendiházzal szövetkezett reakció. A korona és a nemzet akarata előtt meg kell hajolni, vagy ha nem — hát törni minden reakciónak. Ez az alkotmányos államokban másképp nem is lehet.

Ha e javaslatok törvénné lesznek, mindenik egyház új viszonyok közé jut, a melyekhez alkalmazkodnia kell. A hazai r. kath. egyházra nézve súlyos teherpróbát képez az a benső meghasonlás, melybe az egyházi rend, a papság jutott a művelt katolikus világiakkal, — súlyos próba lesz azon egyházra a kath. autonomia kérdésének megoldása, mely a művelt világiak s a klérus közti meghasonlást fokozni fogja. De hát a kath. egyház ezen teherpróbákat játszva kiállja. Megmarad neki a nép, megmaradnak a nők s ezek által át fogja dolgozni magának ismét a társadalmat. — Az egyház hierarkhikus szervezete, Róma tekintélye, az évezred alatt összehalmozott vagyon, mely nemcsak a földbirtokokban s pénztőkékben, de alsó, felső iskolákban, zárdákban, társadalmi intézményekben halmozódott össze kezeik között s ehez azon accomodatio, melyet a kath. egyház a rá nézve kedvezőtlen viszonyok között is mindenkor tanúsítani szokott: mindezek el fogják háritani a kath. egyháztól a nagyobb veszélyeket. Sőt ha még az 1868. LIII. t.-cz. 12-ik §-a eltöröltetik, még nyerni fog a réven, mert a gyónószék s a titkos és nyilvános reversálisok aranykora fog reá felderülni.

De hát mi vár mi reánk protestánsokra az új viszonyok között? Minden előkészület nélkül

várjuk ez idő szerint a dolgok fejlődését. A most megjelent zsinati törvényekben olvassuk, hogy rendelkezés van az anyakönyvvezetésről, házások kihirdetéséről, esketésről stb. Alig hogy ezen törvények kihirdettetni s életbe lépni fognak egyházunkban — már ezen §§-at meg kell változtatnunk, eltörölnünk vagy módosítanunk, általában az új viszonyokhoz alkalmazott törvényeket hoznunk. S a ki tudja, hogy nálunk a zsinati törvényhozás mily hosszadalmas előkészítéseket kíván, hogy egyházmegyék, kerületek, konvent és számtalan bizottság szokta a törvényjavaslatokat megrostálni — egyáltalában méltóan tarthat attól, hogy későn fogunk föl-ébredni, hogy valamit tegyünk. Most a jelszó a prot. egyházban az, hogy az egyházpolitikai harcot bizzuk egészen az államra, a liberális társadalomra és parlamentre, ne szóljunk mi abba, mint egyház, mint felekezet. Hát hallgatunk is mélyen, nem mondhatja még Szapáry gróf sem vádul reánk, hogy a komáromi tósztt után csak egy szót is szóltunk, mint felekezet.

De hát vajjon kizárja-e ez a silentium azt, hogy mint egyház, mint felekezet előkészületeket ne tegyünk a magunk körében, a már-már bekövetkező új viszonyokhoz való alkalmazkodásra? Egyházmegyéink, kerületeink, mostanában tartják tavaszi közgyűleseit. — Ezen hivatalos hatóságok természetesen nem nyilatkozhatnak most az egyházpolitikai kérdésekben, ha már eddig hallgattak. De nem lehetne-e egyház-társadalmi úton, lelkeszi értekezleteken megvitatni a reánk váró feladatokat s megállapítani teendőinket?

A „református egyházi értekezlet“ eszméje a tiszántuli kerületben annyira megérett, hogy a szervező bizottság megállapította már annak programját, kitűzte annak helyét és határnapját — midőn irányadó körök annak elhalasz-

tását tanácsolták. Hogy mennyiben helyes az elhalasztás, azt most nem vitatom, hanem azt állítom, hogy a megváltozandó viszonyokhoz egyházunknak minél előbb készülnie kell.

A prot. egyház országos segélyezése talán már megvalósul a közel jövőben, ha ugyan valami akadály közbe nem jön, mint az 1848. XX. t.-cikket követőleg. De az a segély, ha teljesen elégséges lenne is egyházunk szükségleteihez képest, még csak az anyagi eszközt adja kezünkbe, a mi magában véve nem elég, sőt bizonyos tekintetben a bővebben buzgó anyagi források mellett tán még veszíteni fogunk abból a szivósságból, melyet addig az önfentartás küzdelmeiből s a magára hagyatottság büszke szegénységéből mérítettünk. Mert emberi természetünkben fekszik, hogy jobban meg tudjuk becsülni azt a darab száraz kenyeret, melyért verejtékünk hullott, mint a melyet ajándékba kaptunk.

Belső erőre, evangyéliomi újjászületésre van főleg szükségünk, hogy a magyar protestáns Sion rendületlenül álljon meg bárminő viharok között.

A protestáns egyház főelve a lelkiismereti szabadság. A szabadon szárnyaló lelek nem tűri a formák bilincseit, nem köti le magát az egyház tekintélye alá helyezett hitágazatokhoz, szabadon, merészen emelkedik önerején a magasságba s a Teremtő számolya előtt pihenni ki magát.

Ezért van, hogy a prot. egyház számos apró felekezetekre oszlik ott, hol a vallásszabadság elve proklamálva van. S tanúságul vehetjük ezt magunknak mi magyar protestánsok. Eddigi kényelmes pozícióinkból ki kell szállanunk, s nem várunk arra, hogy minket keressenek fel a hívek a templomban, hanem nekünk kell azokat fölkeresnünk házaikban.

Közelebb a polgári házasság és polgári anyakönyv életre kelésével nekünk előre kellene készíteni magunkat az új viszonyokhoz, megvitálni s megállapítani a teendőket. Ha polgári anyakönyv lesz, ott a bejegyzés ingyen történik. Mi is vezetni fogjuk tovább a mi egyházi anyakönyveinket, de vajjon ingyen írjuk-e be mi is a szülötteket, halottakat? fentartjuk-e a kereszteleési stólat? mert ha a felekezetrőlküliség esetleg törvénybe tételük — a kereszteleési stóla egy nagy kérdést támaszthat közöttünk. Hasonlóképpen az egyházi esketés ingyenes legyen-e? vagy fentartjuk az esketési stólat? Eddig is a vadházasság egyik okául ezt a szerény esketési stólat vetették némelyek, hát ha még az egyházi esketés nem lesz kötelező?

Számos itt most felsorolni nem akart kérdések lépnek elénk, melyek követelik a mielőbbi megoldást. S mi csak hallgatunk, várunk — dumę defluat amnis.

Az a református egyházi értekezlet, mely márczius 28-ikán Szatmáron lett volna megtartandó, programja első pontjába ezt vette volna: „A protestáns egyház helyzete és teendői az új viszonyok között.” Oly kérdés, mely maga megérdemli, hogy az az értekezlet mielőbb megtartassék.

Biki Károly.

Az egyetemes lelkészi gyámintézetre vonatkozó statisztikai adatok.

II.

Ha egyetemes intézményt akarunk, akkor nézetem szerint az egyetemes intézménynek a gyám- és nyugdíj-kérdést *együtt, egy időben kell megoldani*. Külön választva a kettőt, a létező helyzeten is rontunk, nemhogy építenénk.

Az én nézetem e tekintetben az, hogy egyetemes egyházunk sohasem volt oly kedvező helyzetben, hogy a kérdést egy csapással megoldhatja, — mint van ma.

Nézzük meg a középiskolai tanárookra vonatkozó országos nyugdíjtörvényt, vegyük azt zsinór-mértékül s egy kis számítás mellett azon eredményre jutunk, hogy ha az egyháznak adott 100 ezer forint egészen e célra tőkésítettik, tagok, hívek, alapok hozzájárulásával, mind a nyugdíj, mind a gyámintézeti kérdés együtt a legszerencsésebben megoldható.

Lássuk e tekintetben az adatokat:

Az adatok nyilván tanubizonyosságot tesznek a felől, hogy az egyházmegyei gyámintézetek, az 1892-ik évben, 50,915.06 forintot adtak ki özvegyek és árvák segélyezésére.

Atmeneti intézkedéssel felcendő lenne tehát, hogy az alkotandó nyug- és gyámintézet kötelezettséget vállal az iránt, hogy a most élő s a létező gyámintézetek által — az 1892-ik év december 31-én érvényben állott alapszabályok alapján segélyezett özvegyeket és árvákat — az alakulás napjától kezdve azon mérvben s oly összeggel (tehát évi 50,915 frt 6 kr.) segélyezi, a mily mérvben s összeggel az egyházmegyei gyámintézetek segélyezték.

Ezen intézkedés teljes megnyugtatóására szolgálna a létező gyámintézetek által kiadandó segélyekre nézve felelősséget vállalt egyházmegyéknek s felmentené azon aggodalom alól, hogy az országos intézet által jövedelemforrásaiktól megfosztott intézetük honnan teljesítse a vállalt kötelezettséget?

Az új országos intézet jellege lenne az, hogy egy-egy árván maradt család évi segélyét feltétlenül 200 frtnyi minimumban állapítaná meg. A nyugdíjazásra nézve pedig, a negyven évi betöltött szolgálat mellett, kimondaná, hogy lehet az önkéntes, midőn a lelkész negyven s több évi szolgálat után, vagy a szolgálatot akadályozó benuultság miatt, önmaga kéri. De lehet kényszerült is, midőn ugyan-csak negyven évi szolgálat után, midőn gyógyíthatlan betegség miatt az egyházi felsőbbség rendeli el, vagy végre a szolgálatot adó egyház kérelmezi, mely utóbbi esetben, ha negyven évi szolgálat előtt történik a nyugdíjazás, az illeték felét a kérelmező egyház, az új lelkész

minden terheltetése nélkül, tartozik külön jövedelmeiből fedezni.

Ily alapon az országos intézet tíz évig még nyugdíjat nem adván, a következő szükséglettel állana szemben:

1. Alakulása első évének végén kiadna 50,915 frtot.
2. A második évben, az évi halandóságot 50-re téve, 60,915 frtot s így tovább. A mely mérvben növekednék az új segélyezettek száma, azon mérvben apadna is a régi teher, t. i. az eddigi gyámintézetek által segélyezettek természetes fogyása folytán.

A jövedelemforrás lenne a következő:

1. A lelkészi kar alapítványának kamata, mely alakul a ma élvezett fizetések 50%-ának az egyetemes pénztárba 4 év alatt 4%-os kamattal befizetéséből. Ott, hol gyámintézetek vannak, a lelkészi kar ezen alapítványt a gyámintézetek tőkéiből fedezheti; hol pedig gyámintézet nincs: feltétlenül a lelkészek által fizetendő be; hol pedig van gyámintézet, de a létező tőke csekély s a fél fizetést nem fedezné: a lelkészek által pótlendő.

Ez összeg az adatok szerint 747,685.50 frt, melynek 4%-a évi 29,907.42 frt.

2. A lelkészek kötelező tagdíja az élvezett teljes fizetés 2%-a. Ez összeg évi 29,907 frt 50 kr.

3. Bekebelezési díj minden lelkésztől, midőn először nyer alkalmazást, egyenlően 10—10 forint. Ez összeg, évenként 50 változást véve fel, 500 frt.

4. Ujból bekebelezett lelkészek alapítványa, első évi fizetésük 50%-a. A kegyeleti év megszűnik, helyette a gyámdíj lesz az első évben folyósítva. Ez összeg évente 50 változást s átlag 400 frt félfizetést számítva, 20,000 frt, melynek évi 4%-a 800 frt.

5. Az egyházak kötelező tagdíja, minden lelkész-állomás után, 16—16 frt. Ez összeg a kimutatott 1975 állomást véve fel, 31,700 frt.

6. Az egyházkerületeknek adott államsegélyből, minden lelkészi állomás után 15—15 frt. Ez összeg 29,625 frt.

7. Az országos közalapról. A most nyert 100 ezer forint évi államsegély 10 évre, melynek évi kamata tíz év alatt 4—8—12 stb. ezer frttal gyarapítná az intézetet. Tíz év múlva, a közalapról minden lelkész-állomás után 25—25 frt. Ez összeg 49,375 frtot ad.

8. Baldácsi-alap évi jövedelméből azon rész, mely e célra rendeltetett s mely körülbelül minden lelkészi állomás után 1 frt 16 kr., mely évi 2092 frt.

9. A közalap által kezelt e célú alapok 4%-a.

Ily jövedelmi források mellett az első évben 128 ezer frtnál több folya be az egyetemes pénztárba, melyből 50,915 frtot vévén igénybe az eddigi gyámintézetek kötelezett terhe, 78 ezer forint maradna az első év végén, melyből 68 ezer lenne tőkésíthető. A nyugdíjazás tíz év múlva kezdődvén, e tíz év alatt újabb 300 ezer forint esatoltatnék a tőkéhez, miáltal azon évben több mint két millió frt tőkével s az 1—8. pont alatti jövedelem mellett, 230 ezer forint évi bevétellel rendelkeznek az intézet.

Ez évtől kezdve lépne életbe a nyugdíjazás. Beszámítás alá esnék az alakítást megelőző tíz év, úgy, hogy az intézet működésének megkezdése alkalmával az 1884-ben már működött rendes lelkésznek nyugdíjaztatása alkalmával 20 évi szolgálata jönne beszámítás alá.

A nyugdíj-összeg a stólán, lakáson kívüli fizetés határozott %-ában lenne kifejezhető és pedig 10 évi szolgálat után 20%, 20 évi szolgálat után 30%, 30 évi szolgálat után 40%, 40 s több évi szolgálat után 50%. És ez lenne a maximum.

Hogy a jövedelem e szükségletet fedezni lenne

képes, arra nézve nekem kétségem nincs. Az adatokból csak hozzávetőleg, de ki lehet számítani, hogy ha például 1895-ben ez intézet megalakulván, 1905-ben működését a nyugdíjazás terén is megkezdene, a halandóságot teljesen kizárva is, 363 lelkész érné el életének 65-dik évét, a melyben mintegy negyven éves szolgálatát tölti be. Feltéve, hogy mind kivétel nélkül nyugdíjaztatását kérné: 20 évi szolgálata lenne mindeniknek beszámítható. Kapná tehát ki-ki fizetése 30%-át. Ha a fizetést, mint középhelyen állót, a dunántúli 786 frtot veszszük átlagnak, egy-egy, nyugdíjra kellene 235 frt 80 kr., egy évre mintegy 87 ezer forint: miből világos, hogy a legkedvezőtlenebb esetben is, még több mint 100 ezer frt maradna fenn gyámi czélokra.

De fent maradna ugyanazon czélokra azon egyházmegyék gyámintézeti tőkéjének azon vagyona is, melyek régebben alakulván, tekintélyesebb tőkével rendelkeztek, semhogy a beszolgáltatott félfizetések összege teljesen kimerítette volna.

És ezen visszamaradt tőke még mindig oly tekintélyes összeget képviselne, hogy úgy a gyámdíjnak, mint a nyugdíjnak tetemes javítását ott, hol 200 frtnál több volt a gyámdíj, a 300 s 400 frtot mindenesetre keresztül lehet vinni s így érvényesülne azon természeti igazság, hogy a kik magukon segíteni igyekeztek, — minden nagyobb teherviselés nélkül, nagyobb jót élveznének, mint azok, kik önmagukról megfeledeztek.

Zsigmond Sándor.

Alkalmi beszéd,

tartotta **Sinka Sándor** debreczeni főgymnasiunai tanár, a főiskola márczius 15-iki ünnepélyén.

Mélyen tisztelt Ünneplő Közönség!

Nemes Tanuló Ifjúság!

Ismét összegyűltünk ma itt, hogy ünnepet üljünk egy nap emlékére, mely már régen minden magyar hazafias örömeinek kútforrása vala; de a melyet csak a közelmúlt avatott Kárpátoktól Adriáig valódi nemzeti ünneppé. És méltán.

Mert ha van történelmünknek olyan eseménye, melynek vezérlő eszméi a legmagasztosabbak, vezérférfiai dicsők, fejlődési mozzanatai tanulságosak, jelentősége az egész nemzetre kiható s korszakot alkotó, mely tehát épen azért a nemzet osztatlan lelkesedésére s dicsőítésére számolhat: az nem lehet más, mint 1848. márczius 15-ike, mert benne mindama tulajdonságok a legnagyobb mértékben összpontosulnak.

Voltak kétségkívül nemzetünknek ennét külsőleg bámultabb tényei; voltak látszólag fényesebb napjai: a diadalnapok, melyeken hős királyok és hadvezérek lángszellemétől vezérelve, mint irányadó hatalom diadalmasan hordozta meg a győzelem zászlóját idegen népek harci térein s fényes győzelmi babérral tért vissza a dúló csatákból.

De oly szép, oly emberies, s bensőleg oly jelentős napja, mint márcz. 15-ike, nem volt e nemzetnek a keresztényiség felvétele óta. A diadal büszke napjaiban hős a magyar nemzet s diadala mámorába temetkezve, elfelejtkezik létérdekeiről, el a saját jövőjéről: de márcz. 15-én bölcs alkotóvá lett s belső nagyságának s egy új ezredévnek veti meg a szabadság, egyenlőség és testvériségen nyugvó alapjait.

És ha e bölcs alkotás emlékére valahol e hazában méltó joggal buzdul a honfiai kebel e napon lelkesedésre: nekünk, kik oly városban élünk, melyhez a márczius

15-el kezdődő nagy idők és férfiak emléke ezer meg ezer szállal fűződik; nekünk, kik őrei s gyermekei vagyunk a Muzsák ez ősi hajlékának, honnan, ki tudná megmondani? hány neves és névtelen hős vitte magával a világújító eszmék csirait a mozgalmas napokra útravalóul; nekünk nemcsak jogunk, hanem a kegyelet és hála parancsolta hazafias kötelességünk is ez ünnepi oltáron évről-évre felgyújtani, élesíteni s táplálni ama legszentebb hagyományok tűzét. E falak, melyek a márcziusi napok hőseit színről-szinre látták, s szózataikat ma is némán őrzik, mintegy követelni látszanak, hogy közöttük e napon a halhatatlanok emlékére földre boruljon az utód „s áldó imádság mellett mondja el szent neveiket.“

Ámde a történelmi események nem lehetnek pusztán a lelkesedés, hála és kegyelet tárgyai: azokban a gondviselés mély tanulságokat rejteget az utókor és nemzedék számára. S jaj volna a nemzedékek, mely az elődök tetteiben rejlő tanulságokat a maga okulására felhasználni nem akarná.

Ha tehát a történelmi nagy eseményeket igaz jelentőségekben felfogni s érteni akarjuk: az emlékezet világánál szemügyre kell venni előzményeiket, vizsgálni okaikat, megfigyelni fejleményeiket s következményeikből le kell vonni a tanulságokat; mert csak így válhatnak azok hazafias törekvéseink és cselekedeteink tárgyaivá.

Mélyen tisztelt közönség! Semmi sem történik a világon ok és egybefüggés nélkül, a mi történik ma, annak magvai századok előtt talán senkitől sem sejtve hintettek el; a mi történni fog századok után, az a mostani tettekből, gondolatokból vagy talán csak sejtésekből ver magának gyökeret: ezt mondja egy bölcselő írónk. A 48-diki márcz. 15-ének magvát is régen jóval az előtt hintették el. Amaz áldásos mozgalmak kezdete is messze visszanyúlik az elviharzott idők tengerébe. Száz és négy éve mult, hogy az a vérkeresztség, melyet francia forradalom név alatt ismerünk, megkezdte a vén Európa szellemének, állami és társadalmi viszonyainak átalakítását. A világújító eszmék, melyeket a francia állam s társadalom viharos légköre gyújtó villámokként szórt földrészünk leigázott népei közé, nálunk is termő talajra találtak. Még nem vonultak el nemzetünk egéről a felhők, melyek II. József erőszakos s törvénytelen rendeletei következtében feltornyosulának; még nem simultak el a reagáló mozgalmak hullámai, midőn a nyugat-európai államokban kifejtett alkotmányos és kultur-eszmék Magyarországra is áterjedtek. Az 1790/1-iki országgyűlés reformterveiben ott kísértett már: a független, semmi más királyságnak alá nem vetett magyar állam az alkotmányos törvényhozás, a nemzeti nyelv s egyéb kívánalmak, mint a szabadelvű haladás eszméinek legalább papíron diadalra jutott emlékei.

S hogy ekkor az írott szavak valóra nem váltak, hogy a nemzeti élet fejlődésében a haladás helyét pangás és tespedés váltja fel; annak okait az ezerféle külső és belső akadályok közül főleg a francia forradalmat követő általános reakcióban, a kormányban, a nemességben és a mi legsajnosabb, hazánk elmaradottságában kell legfőképen keresni.

Míg ugyanis Európa más országai e század elején, vagy nemzeti egység után az anyagi jólét vagy szellemi műveltség alakjában bírtak már a haladás és átalakulás feltételeivel: addig Magyarország a legnagyobb magyar ítélete szerint „egy elkopott félig-meddig feudális, félig-meddig alkotmányos szövevény, mely alig ismerve

s ha ismerve is, alig nevezve áll az alacsony s szegény nemzetek sorában.“ Törvényes önállását tagadja, ódon-szerű alkotmányát nyirbálja, elnyomja s összeszorítja a kényuralom hatalma. S ha a nemzet után kérdezel? Azt nem leled sehol „mert azon nevezet nálunk nem egyéb, mint czifra szójárás, melynek igazi értelme nincs.“ Az az egy pár százezer egyénből álló csoport, mely az elnyomott jogtalan nép milliói felett kiváltságokkal birt, képviselte az államalkotó nemzetet.

E kiváltságos osztályt illetve kizárólag az alkotmányos jog, övé a földbirtok, hivatalképeség; míg az alkotmányos állam fentartásának terhe a nem nemesre hárul.

És miként a politikai élet, úgy az anyagi és szellemi állapot sem mutat vigasztalóbb képet.

Mesés vagyonu főurak mintagazdagságai mellett oly állapotokat találunk, melyekre méltán illet az „ázsiai“ jelző; a modern műveltség magaslatán álló főnemesség és hivatalos osztály mellett oly köznemességet s polgárságot látunk, mely alig bontakozik még ki a középkori gazdasági rend és felekezeti előítéletek nyűgéből és sok helyütt oly jobbagyságot, mely alig teszi meg az első lépést a szellemi élet kezdetei felé. A szegényes czéhbelileg üzött kézműipar, az országos vásároknak központosult kereskedelem, a megyéknek közmunka czimén a köznép által „sárból“ rakott utai kielégíthették a különben sem magasra csigázott igényeket: de nem tarthatnak rá számot, hogy az anyagi érdekek és a közjólét emelésére szolgáló eszközök vagy tényezőkként emlegettessenek.

Mért ne vallanók meg? hogy hasonló tünetekkel találkozunk szellemi téren is. A magyar társadalmon a mozdulatlanul átká ül, száműzve belőle minden mozgékonyt, minden eszmecserét, minden érintkezési s egyesülési vágyt. Nemzetünk közéletében, s tanintézetében a latin nyelv az úr, s szánandó a szegény magyar író sorsa, ki hazafias buzgalmában a nemzeti nyelv kiművelésére szenteli életét. Alig akad magyar nyelven írott tudományos munka, melyből a közönség okulást és hasznos ismeretet meríthetett volna. A szakpálya idegenek privilégiuma, sőt kincses bányája; a magyar nemes, — ha a családi hagyományyal szakítani képes — legfeljebb a prókatori pálya felé tódul, vagy a megyét árasztja el gyakran csekély tudással rendelkező elemekkel.

Nem jelentéktelen oka nemzetünk hátramaradásának az a körülmény, hogy nem volt az országnak nemzetiileg művelt fővárosa, honnan, mint szellemi központból, a vidék biztatást s irányt kapott volna; nem volt magasabb szellemi élvezeteket nyújtó, a műveltebb elemeket lebilincselő központja, minek folytán a köznemesség birtokain; a főnemesség pedig nagy részében elnémetesedve jobbára Bécsben tartózkodott.

A szabadelvű haladásnak hátramaradásunkban rejlő természetes akadályai nem állt egy magában. — Azonos kapcsolatban volt vele egy másik: a nemzet idegen szellemű kormánya, mely főfeladatát a francia háborúk után inkább a régi állapotok fentartásában, mint javításában találta, mely a kor eszméit s mozgalmait inkább távol tartá, mintsem hogy útjokat egyengette volna, mely a forradalmi eszméktől való habozás félelmében a nemzet ébredő erőit inkább gátolta, fékezte, ényomta a helyett, hogy fejleszteni, növelni iparkodott volna.

Már pedig oly nemzet, mely legföltettebb kincseiért: törvényes önállásáért, alkotmányos jogaiért, sőt nemzetiségéért szünet nélkül saját kormányával kénytelen

harcolni: intézményeinek, társadalmának, anyagi és szellemi jólétének fejlesztésében, mi csak kormány és nemzet közös törekvésének lehet eredménye, — alig tehet jelentékenyebb haladást.

S hogy nemzetünk se tett: azért I. Ferencz erőszakos, szabadság ellenes nagy szellemeket mellőző rendőri hosszas uralmát méltán illeti a felelősség terhe. Mert Mátyás király jelszava: „a király szelleme dicsóíti vagy elhomályosítja országát“ soha nem illet úgy koronás főre, mint I. Ferenczre, ki hosszas uralma alatt nemcsak elhomályosította Magyarországot, hanem teljesen eltörpítette a nemzet jellemét, elölt benne a börtön, cenzura, titkos kémkedés és szellemi butítás: a reactio eme rémes eszközeivel minden nemesre valló gerjedelmet.

Ferencz kormányának tulajdonítható, hogy a főnemesség is félt a demokratiai eszméktől s idegenkedett az újításoktól, sőt a köznemesség soraiban is akadnak elegenden, kik önérdékből a nemadózást s egyéb kiváltságokat féltve, szűkkeblűen s tudatlanul útjába álltak a kor igényelte haladásnak. A nemzet legnagyobb része pedig, az u. n. nép, a kormány jóvoltából szárandó helyzetének tudatára se jutva, minden élénkebb vágy nélkül egy szebb jövő után tompa aléltásban élte le napjait.

Nem csoda, ha ilyen légkörben az 1790-ben oly nagy reményekre jogosító nemzeti ébredés tüze csakhamar elhamvadt; nem csoda, ha akadnak nemzetünknek érzékenyebb kedélyű jobbjai, a kik a mély sülyedés szemléletére már-már a nemzet végenyését siratták s a jobb jövő reménye nélkül szállottak sirjokba.

Az általános csüggedés eme korszakában csak egy szegény és nyomorral küzdő lelkes kis csoport nem tud lemondani a nemzet jövőjéről, s míg sirját ásták a magyarnak: ő a feltámadás eszközeit: a nemzeti nyelvet s irodalmat munkálja ernyedetlen buzgalommal. — Kétségkívül a politikai reformátorok úttörők a nyelvírók sorában s azok közt kell keresnünk, kik irodalmat teremtettek egymásnak írva, egymástól olvastatva, közönség nélkül. A „hazaszeretet, erény és nemzeti lélek e tüzes ébresztői“ tették a változtatásra hajlékonyná s az új eszmék földolgozására alkalmassá a szellemet; ők mentették meg az enyészetnek indult nemzetiséget, s a nemzet politikai nevelésére — ha nem is kizárólag — de tagadhatatlanul hatalmas befolyással voltak.

A nemzeties és hazafias irodalom nyomán indul meg az ó és új, a hagyomány és igazság, a kényuralom és szabadság, az idegen befolyás és a független önálló nemzetiség között az a hosszas vértelen küzdelem, mely Magyarország újjászületését eszközlé. S ez az időszak, melynek küzdelmeiben a nemzet az új-kor bajnokává lett, nem vérontó, hanem erkölcsi s szellemi fegyverekkel lépésről-lépésre foglalva el a harczteret a régi rend és kényuralom védőitől.

Ez örökre emlékezetes reform-korszak alatt századok hibáját s hiányát pótolja a nemzet buzgó munkássággal s szívós kitartással. Évről-évre újabb vívmányokra tesz szert, míg végre megszerzi az anyagi jólét és szellemi műveltség alapfeltételeit.

És e sokat szenvedett nemzetet a küzdelmekben maga a gondviselés is segíteni látszott. Mert támasztott soraiban nagy szellemeket, hogy irányadói, lelkesítői, tanító, apostolai, profétái legyenek az új eszmék tanainak. Maga a legelső apostol a magasból száll le, de a jászolban született Megváltó hitével hirdeti a feltámadást, szóval, tettel, művekkel izgatja, buzdítja, inti s tanítja nemzetét a boldogulás, jólét és fejlődés igaz tanaira.

(Folyt. köv.)

A házasságjogi törvényjavaslat sorsa a képviselőházban.

III.

A miniszterelnök a képviselőház febr. 26. ülésén mondá el nagyjelentőségű beszédét. Rövid vonásokban és nagyjában kívánja megjelölni a kormány e. politikai irányát. A legkényelmesebb: a dolgoknak könnyebb végét fogni és a kormányt, vagy pedig az 1890. évi elkeresztelési rendeletet bűnbakul odaállítani. A mai egyházpolitika indokait nem ily közelben kell keresni. A különböző egyházak közti nagy küzdelem az 1791. évi törvények által nem lett megoldva. Még az 1868. 53. t.-cz. is, általános elvi kijelentéseitől eltekintve, csak palliatív, dilatorius. Eddig egy kérdés majdnem érintetlenül van hagyva: az egyház és állam közti viszony szabályozása. Minél mélyebb gyökeret vert idővel a társadalomban a vallás és lelkiismereti szabadság elve, az egyházak annál kevésbé voltak képesek a társadalomnak újabb szükségleteit, a modern állam igényeit kielégíteni. Ezek vezettek azokhoz a tarthatatlan állapotokhoz, melyek egyrészt az egyházak egymás közti viszonya, másrészt az egyházak és az állam közti viszony tekintetében zátonyra vittek.

Szapáry Gy. gróf tisztán a katolikusok panaszait és jogsérelmeit adta elő, pedig ha tisztába akarunk jönni a helyzettel, akkor ne csak egy felekezet, ne is egy egyház szempontjából ítéljük meg a kérdéseket. Szónok a kath. egyház kebelében lát egy elfajulást, mely a valódi mély vallásos érzés helyébe a vallásos külszint akarja helyezni; mely azokat a régi szellemeket idézte fel, a melyek Galileit meg akarták kövezni; a mely a szeretet vallásában a türelem és a felebaráti szeretet helyébe a türelmetlenségnek és a gyűlöletnek magvát hintette el, a mely ezt a szöszékbe is átvitte. Az elkeresztelési rendelet nem kiinduló pontja a mai bajoknak, legfőlegb oly pont volt az, melyen át a régen felgyülemlett láva kitört.

A történeti igazság és hűség kedvéért kijelenti, hogy a kormány más fontos kérdéseket akart első sorban megoldani; de azon eredményre jutott, hogy az egyházak egymás közti viszonyát kölcsönös megnyugvás mellett maradandóan szabályozni nem képes. Midőn felvetett az 1868. 53. t.-cz. módosításának kérdése, midőn láttuk, — mond — hogy e törvény módosítása megbontja az egyházak közti egyensúlyt: azt az álláspontot foglaltuk el, hogy az egyház és állam cselekvési körét külön választjuk és ennek folyományaként behozzuk a kötelező polg. házasságot és az állami anyakönyveket. Magas állású egyházi férfiak oda nyilatkoztak, hogy ha már a parancsoló kényszer a polg. házasság valamely nemének behozatalát indikálja, úgy ők a kötelező formának behozatalát tartják legkevésbé sérelmesnek. Ezt tartotta szükségesnek elmondani, mert még mindig kísért az a kérdés, mintha nem tudom én micsoda komáromi határozat vagy magatartás irányította volna a kormány politikáját. Abban az elvben: hogy az állam és egyház közti viszonyok a házassági jog és anyakönyvek terén szétválasszassanak, rejlik a mi politikánk magva, elvi jelentősége és egyuttal iránya is. Apponyi gróf átmenetileg más intézkedést akar, melyek nem választják külön a cselekvési köröket. A ki azonban a vallási és lelkiismereti szabadságot proklamálja és annak konzekvenciáit le akarja vonni, más megállapodásra nem juthat, minthogy külön kell választani a két cselekvési kört.

A szükségbeli és a fakultatív polg. házasság hátrányaira mutat ezután. Ha ezen intézményekkel tennénk

kísérletet: újabb és újabb kollízióknak nyitnók meg forrását. Azok a lélekháborító esetek, a melyek nálunk a reverszálisok követelése által épen a vegyes házasságok kötésénél mindig megújulnak, nem fognának ezek által megoldatni.

Érinti ezután a kath. autonomia kérdését, továbbá az egyházak segélyezését. Kijelenti, hogy a mennyiben az egyházak saját segélyforrásai nem elegendők szükségleteik fedezésére: az állam fog támogatást adni. A prot. egyházak dotációját a folyó évi költségvetésben 150 ezer forinttal már emeltük, a további emelést kilátásba helyeztük. De ezt a házassági joggal, az 1868. 53. t.-cikkkel semminemű összekötetésbe hozatni elvi okokból nem engedhetjük. Az 1868. 53. t.-cz. megváltoztatása nem kompenzációknak kérdése. Az oly elveket tartalmaz, melyeket áruba bocsátani nem engedünk. Ezen t.-cz. megváltoztatása természetesen és elmaradhatatlan folyománya az állam és egyház közti hatáskörök különválasztásának. A kilátásba helyezett segélyeknek az egész e. politikához semmi közük nincsen.

Érinti azután az állami anyakönyvvezetés folytán az egyes egyházakat illető jövedelmi forrás csökkenését. A gyűjtött adatok szerint 413 ezer forintot tesz ki az az összeg, a melylyel a jövedelem apadni fog. Ebből 163 ezer forint esik a katolikusokra, 49 ezer a görög katolikusokra, 85 ezer a görög keleti, 60 ezer az ev. ref. és 29 ezer az ágost. hitv. egyházra, 22 ezer az izraelitákra, 3000 az unitáriusokra. Nem tisztán az önbetartásokra alapított adatok ezek, hanem hivatalos nyomozásokon alapulnak. Végül az anyakönyvek költségeivel is foglalkozik s beszédét reaszummálva, a javaslatot elfogadásra ajánlja.

Komjáthy Béla. A t.-javaslatot az elvek alapján, mint az elvek embere fogadja el. Idézi Ugron Gábor szavait: Végre valahára eljött az idő, a midőn a vallásos igazságok nyugtától, a mit a történelem csavart az állam kezére és lábaira, az államot meg kell szabadítani. Ugronra még többször ráolvas. Ő mondta egy ízben, hogy a vadházasságok egyik tápintézete épen a kath. házasság felbonthatlansága. Ő mondta azt is, hogy nem fogadhatja el, hogy a polg. házasság mint a vallási érület ellentéte tüntetessék fel. Töltsünk tiszta bort a pohárba, mégis furcsa, — mond gúnnyal Polónyira is czélozva — hogy valaki úgy ossza be a törv.-javaslat feletti bírálatát, hogy a páros napokon mellette van, a páratlan napokon ellene.

Pongrácz Károly gróf. A szönyegen levő javaslatok azon az úton vannak, a melyen el lehet jutni az istenség eltörléséig. Elfogadja a zsidó receptjeit, de azt nem, hogy a keresztyének zsidókká legyenek. Szóló semmifele befolyást, jöjjön az Rómából vagy Turinből, nem tür. Apponyi hat. javaslatát fogadja el.

Smialovszky Valér. Mint kath. tiltakozik az ellen, hogy antikrisztianizmussal, vallástalansággal vádolják azt a katolikusot, a ki meggyőződése szerint a javaslatot jó lélekkel megszavazza. Kijelenti, hogy a kötelező polg. házasságot okvetlenül meg fogja szavazni. A laikus elemet nem lehet bizonyos dolgok látásától eltiltani. A házasságra lépés akadályait érintve, reá mutat egy általa ismert község helyzetére, melyben annyi a vadházasság, hogy a kath. papnak nincs kit esketnie és annyi a törvénytelen gyermek, hogy alig van más. Az alpapság nyomora helyzetén segíteni kell. Határozati javaslatot is nyújt be, melyben helyeslően tudomásul veszi a kormánynak a kath. kongrua kérdésében tett eddigi lépéseit s felhívja a kormányt, hogy a többi vallásfelekezetek lelkészei tisztességese megélhetését biztosító dija-

zás kérdésének rendezésére is közrehasson. Az állami anyakönyvvezetésről azt mondja, hogy ez szintén nagyfontosságú szükséglete Magyarországnak, mint jogállamnak. Beszéde végén a papságnak azt mondja, álljon a türelmesség álláspontjára.

Hódossy Imre úgy találja, hogy a szönyegen levő javaslat nincs kellőleg előkészítve. Nincsenek a végrehajtásra közegek. Ezen elő nem készített intézmény nagy visszahatást fog kelteni, s beláthatatlanok a bonyodalmak, a melyek ebből következhetnek.

Kováts József szerint a javaslat, hiányai daczára, meg fogja szüntetni az uralkodó erkölcstelen állapotokat. Ha elbuktatnók a kormányt, nemcsak a kormányt, de vele együtt eltemetnók a javaslatot is, még pedig hosszú időre. A megszavazásban az sem alterálhatja, hogy szóló maga is katolikus.

Szentiványi Árpád. Nem helyesli a kath. nagygyűlést ép úgy, mint a liberálisokét sem. Felekezeti szempontból sem talál a javaslatban megnyugvást. A prot. papok jövedelmét 25% erejéig megcsappantja a javaslat. A felekezetnélküliséget soha életében megszavazni nem tudná. Azt látja, hogy a béke megvalósítására legjobb az Apponyi módszere, ezt fogadja el.

Visontai Soma szerint nem volna örvendetes jelenség, hogy mikor a protestánsok és katolikusok viszálykodnak, a zsidók csinálják hozzá a muzsikát. De viszont az sem áll a közjogrend érdekében, hogy a zsidók hátán üssék hozzá a taktust. A felekezeti érzékenykedéssel le kell számolnunk. Habár az ellenzék tagja, e törvényjavaslat politikai jelentősége elől még sem zárkózhatik el s hozzájárulását a t.-javaslattól meg nem tagadhatja. Azok ellenvetésére, a kik azt mondják, hogy túlságosan gyorsan történt ez a dolog, azzal felel, nem egyéb ez a sietség, mint egy gyorsan bekövetkezett reakció azon tészedéssel szemben, melyet eddig tapasztaltunk. 15 évi meddő kormányzás után ez az első reformtörvény, mely annyi lelkesedéssel üdvözöltetik. Azon jelenséggel szemben, hogy e javaslatot és az állami anyakönyvvezetést annyira ellentétesnek látják bizonyos nemzetiségek nemzeti érdekeikkel, — azt a megjegyzést teszi, hogy talán még sem áll a javaslat oly nagyon messze a magyarság, a magyar nemzet érdekeitől.

Dániel Ernő. Az országnak, mint ilyennek, házasságjoga egyáltalán nincsen. A családi köteléknek és az abból származó viszonyoknak és családi intézményeknek komolysága iránt a társadalomban már is bizonyos laza felfogással találkozunk. Ezen laza felfogás nem marad elszigetelten; annak a társadalmi rend egyéb intézményeire is okvetlenül át kell csapnia. Mi másnak lehet tekinteni azt, hogy olyanok, kik a társadalmi tisztesség és becsület követelményei iránt sokszor homályos fogalmakkal bírnak, mint erkölcsbírák lépnek fel és ismertetnek el. A vallásos érület jelenlegi sülyedésére mutat az a körülmény, hogy a vadházasságok száma évről-évre növekedik. E t.-javaslat benyújtása az ország vitális érdekeinek megóvása szempontjából elkerülhetetlen volt. Az eddigi állapotnak tovább túrése az államhatalmat torzkép alakjában tüntetné fel. A r. kath. egyház volt az, a melynek részéről első sorban történt támadás e t.-javaslat ellen. Óvást tesz az ellen, hogy a kath. nagygyűlés az e hazában lakó összes kath.-ok nézetét képviselte volna. A róm. kath. egyház szervezete ily képviselői organumot nem ismer. Az egyház érdekeit leginkább azok sértik, kik az egyház és állam érdekei közt ellentéteket akarnak felállítani. E t.-javaslat nem sérti a nemzetiségek érdekeit sem, bár megengedi, hogy ürügyül felhasználható egyes lelketlen agitátorok és bujtogatók által arra, hogy a

nemzetiségeket felbujtogassák. Rámutat a parlament azon sajátságos kinövésére, mely szerint itt mindenki liberális szinben óhajt feltűnni, még akkor is, ha nézete a liberális követelményeivel homlokegyenest ellenkezik. Midőn Apponyi csak ideiglenesen kívánja a szükségbeli formát: ez a Damokles kardjának felfüggesztése, mert kilátásba helyezi, hogy utóbb a kötelező polgári kötet akarja életbeléptetni és csak ideiglenesen van a szükségbeli házasság mellett. Már pedig a Damokles kardjának függésben hagyása nyugalmat előidézni nem fog. A t.-javaslat elvetése egyenlő volna a liberális bukásával. Meg van győződve arról, hogy ha e t.-javaslatok törvényerőre emelkednek, a kormány azokat az ország üdvére és dicsőségére képes lesz végrehajtani.

Szapáry László gr. szerint ebben a javaslatban a felekezetek összeütközését az állam a saját hasznára és gyarapodására fordítja.

Szász Károly politikai következetlenséggel vádolja a nemzeti párt vezérét, a ki évek óta sürgeti az egységes házassági jog megalkotását s most követelményét oly mértékre zsurgítja össze, mint a szükségbeli polg. házasság. Erről azonban IX. Pius úgy nyilatkozott, hogy ez egy ocsmány törvény. A protestánsok mindig alá szokták rendelni különleges felekezeti érdekeiket a magyar állam érdekeinek. E javaslat az egységes nemzeti állam egyik bástyája: egyháza fejlődését pedig az erős, egységes nemzeti államban biztosítva látván, a javaslatot örömmel fogadja el.

Kováts Albert bátran meg meri jósolni, hogy 20—25 év múlva ép ott fogunk állani a vallási béke tekintetében, a hol most állunk. Hibáztatja a vallás- és közokt. minisztert, hogy ismeretes rendeletében büntető intézkedéseket állapított meg egy oly törvényre vonatkozólag, a melynek büntetőjogi szankeziója nem volt. A kormány politikája felidézte a két nagy magyar felekezet közötti viszályt is.

Morzsányi Károly, mint hű fia a kath. egyháznak, nem osztja azok nézetét, a kik azt hangoztatják, hogy e javaslat sérti a vallásos meggyőződést. Az elfogulatlanul gondolkozó kath. alaposan meg tudja különböztetni a házasságnak azon részét, a mely kizárólag az állam hatáskörébe tartozik, a házasságnak azon részétől, a mely az ember belső vallásos érzületét uralja és mint ilyen az egyház fenhatósága alatt áll. Ez utóbbit a polg. forma egyáltalában nem érinti. E t.-javaslat alapkövét fogja képezni Magyarország szebb és boldogabb jövőjének.

Sághy Gyula. E t.-javaslatnak, mely az egész társadalmat izgalomba hozta, csak akkor lenne lecsillapító hatása, ha gyorsan végrehajtható volna. A mai közigazg. szervezet mellett ezt elérni lehetetlenség lesz. A javaslatból nem lesz törvény.

Pap Géza a t.-javaslatot a haza fejlődésére hasznosnak és szükségesnek találja. Házassági jogunk mai állapotában változékony, bizonytalan. Egy és ugyanazon egyház, nevezetesen a görög kel. román egyház keretén belül, egyik-másik házassági kérdés, háromféle felfogás szerint és háromféle alapon oldható meg. Ezen szomorú állapotokon segíteni kell. Az egységes állami jog helyezi biztos alapra a társaságot. Már 1841-ben találkoztunk követi utasításokkal, a melyekben az foglaltatik, hogy foglaljanak állást a kötelező polg. házasság mellett s 1894-ben mégis vannak olyanok, a kik azt mondják, hogy ez a kérdés nem időszerű. Még Pongrácz, Tódor és Szapáry L. gr. képviselőkkel polemizál, ez utóbbinak azon vádjára, mely szerint a kormány mesterségesen szítja az áramlatot, azt mondja, inkább azért lehetne vádolni a kormányt, hogy nem tétetett intézkedés arra

vonatkozólag, hogy oly helyekről, a honnan az emberek lelki meggyőződésére a leghatásosabb a befolyás, oly tanok ne hirdettessenek, a melyek a valóságnak nem felelnek meg. Tódornak pedig azon nyilatkozatát, hogy a javaslat törvénynyé válása esetén fel fogja hívni híveit hogy először a polg. hatóság előtt kössék a házasságot és azután kérjék ki az egyház áldását, — hazafiasnak jellemzi.

Péchy Tamás. A mai házassági állapotok tartatlanok. Elfogadja a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvényt, de a felekezeti különiséget kerülendőnek tartja. A kötelező polg. házasságot nem fogadja el, hanem csatlakozik Apponyi határozati javaslatához. Luther a házasságot meghagyta minden izében egyházi aktusnak. A prot. egyház veszít a javaslat által, mert az 1868. törvény megváltoztatásával elesik az a biztosíték, melyet e törvénybe épen a protestánsokra való tekintettel fektettek le. Veszít a prot. egyház az által is, hogy a felekezeti nélküli állapot behozatala után ebbe legtöbben a protestánsok közül fognak belépni, a kiket az egyházi terhek is elvisznek oda. Puky Tamás művelt, okos ember volt és hű protestáns, de azért rég felekezeti nélküli lett és meghagyta végrendeletében, hogy pap pedig az ő temetéséhez ne menjen. Az igazi liberális nem az ugrásokat, hanem a haladást kívánja.

Tibád Antal oly helyzetben van, hogy egy oly javaslat ellen kell állást foglalnia, melynek pedig elveit magáénak vallotta mindig és magáénak vallja most is. Tény, hogy Deák Ferencz volt a javaslatok szülő apja s az ő végrendeletének nevezik ezt a javaslatot. A jelen kormány előkészület nélkül nyúlt e végrendelethez, mert hatalmi érdekei sarkallták reá. Nem tartotta szemé előtt a Deák által ajánlott óvatosságot, hanem magára vette *egy felekezet* intenczióit s így indult a reform-akcióba. (Minket, protestánsokat értett a volt államtitkár úr!) Wekerle segít megbénítani a békét, a mit Deák teremtett. (Többi szenvedélyes kifakadásaira nem érdemes reflektálni; az igazságyi miniszter ügyis szemére lobbantotta még abban az ülésben, hogy meg nem magyarázott politikai változása után, nincs jogosítva felettök kritikát gyakorolni.)

Mikó Árpád megszavazza a t.-javaslatot ügyis mint liberálisan gondolkozó magyar ember, de ügyis mint katolikus. Valódi szerencsétlenségnek tartaná egyházára nézve, ha a javaslatokat a kath. egyház buktatná meg. Nem akarja, hogy a liberális és nemzeti haladás örökös kerékkötőjeként Magyarországon az ő egyháza tekintessék. Nem rosszalhatja eléggé azok eljárását, a kik a politikát az istenházába is bevive, a szószékről igyekeznek gyűlöletet és türelmetlenséget hirdetni. Tévten az, hogy a polg. házasság által a nő helyzete a családban lealacsonyítottatik; tévten az is, hogy a polg. házasság csökkentené a vallásos érzetet; tévten az is, hogy a válást könnyűvé teszi a polg. házasság. Ennél ma semmi sincs könnyebb. Kolozsvárott van egy telek, a mely ugyanannyiszor változtat gazdát, a hányszor elválás esete forog fenn. Derűtség közt jegyzi meg, hogy Erdélyben vannak már olyan emberek is, kik apaságban utaznak s adoptálják azt, a ki elválni akar. A nemzet óhajtja a törvény életbeléptetését. A magyar városok elementáris erővel nyilatkoztak a politika mellett. Táborunkban sorakoznak Deák F. kortársai; ellene vannak a nemzetiségi túlzók és agitátorok; a harcztérre alakok vonulnak fel, a kiket ott, a hol a liberálisusért küzdöttek, soha nem láttak. Strossmayer drukkolt, Turinban egy remete aggódik. A törv.-javaslatban lefektetett elvekért szíve melegével lelkesedik.

Ragályi Lajost megismerhetjük ebből az egy mondasából: Az állam azt mondja a házasulandóknak: Minek az Isten, gyere az én jegyzőm elé, az is összead.

Kapotsffy Jenő a közjogi ellenzékhez tartozik, de a kormány javaslatát elfogadja. Mint jó kath. azt tartja, hogy az egyház igazi érdekei az ország igazi érdekeivel soha és semmi esetben ellentétben nem állhatnak. Nekem épen a szeretet vallásánál fogva kell módot nyujtanom arra, hogy minden állampolgár egyenlő erkölcsi értékű házasságot köthessen. Minden felekezet lelkeszének tisztába kell jönnie azzal, hogy csak akkor szolgálja jól egyháza, vallása érdekeit, ha iparkodik azt az állam igazi érdekeivel összhangzásba hozni.

Ugron Zoltán zajos derűtség közt mondja: A miniszterelnök önmagáért felrobbantja a házat, s még zajosabb derűtség közt jegyzi meg: Önök nemcsak tévednek, de lelkiismeretlenek is.

Berzeviczy Albert államtitkár nagy beszédéről jövőre referálunk.

Aurifaber.

TANÜGY.

Szemináriumok.

(Folytatás.)

De nem polémia, hanem a teendők körüli komoly tájékozódás levén a célunk, lássuk hát okulás végett a többször emlegetett münsteri paedagogiai akadémia, vagyis a nekünk, legalább fogalmilag megfelelő tanárképző akadémia 1893—4. téli félévi előadásainak sorrendjét. A tanárok neveit is közlöm.

Rendes tanárok:

1. *Hittorf.* Az elektromosság és magesesség matematikai elmélete. Heti 3 óra nyilvános.
2. *Storck.* Rhetorika. 2. nyilv.
A 12. és 13. század német grammatikája. 4. privát.
Német gyakorlatok. 1. priv. gratis.
3. *Langen.* Juvenal válogatott satirái. 2. nyilv.
A philologiai szemináriumban a rendes tagoknak:
Terentius Adelphoë, és latin írás- és vitagyakorlatok. 2. nyilv.
Nem rendes tagoknak: Euripides, Medea. 1. nyilv.
Latin irodalomtörténet. 5. priv.
4. *Stahl.* Euripides, Küklops. 2. nyilv.
A phylologiai szeminárium rendes tagjainak: Euripides, Hercules, és vitagyakorlatok. 2. nyilv.
Görög grammatika és Syntaxis. 4. priv.
5. *Hosius.* Paläontologia. 2. nyilv.
6. *Spicker.* Philosophiai vitagyakorlatok. 2. nyilv.
Ujabb philosophia története. 3. priv.
Logika. 2. priv.
7. *Nieheues.* Korunk története 1848 óta. 2. nyilv.
A történelmi szem. gyakorlatai. 2. nyilv.
Rómaiak története. 3. priv.
8. *Salkowski.* Az aromatikus testekről 2 nyilv.
Szervetlen vegytan. 4. priv.
Gyakorlatok a chem. laboratoriumban. 36. priv.
9. *Killing.* Gömb-csillagászat. 2. nyilv.
Mathem. szem. gyakorlatok. 3. nyilv.
Differential és Integrál számítás. 4. priv.
Determinánsok. 4. priv.
10. *Hagemann.* Az ókori philosophia története. 3. nyilv.
Psychologia. 4. priv.
11. *Brefeld.* Pharmacognosia. 1. nyilv.

5. priv.
Növénytan vizsgálatok a laboratoriumban. 24.
priv. grat.
12. *Nordhoff.* Herford, Soest és Münster régi műemlékei. 2 nyilv.
A középkor művelődés-története. 3. priv.
Gyakorlatok. 1. priv. grat.
13. *Kesteler.* Elméleti physika. 2. nyilv.
Kísérleti physika. 4. priv.
Gyakorlatok a laboratoriumban. 8. priv. grat.
14. *Below.* Német történet a XIX. században. 4. priv.
Gyakorlatok a történelmi szem.-ban. 2. priv. grat.
15. *Andresen.* A provencalei nyelv válogatott emlékei. 2. nyilv.
Francia szemináriumi gyakorlatok. 2. nyilv.
A francia próza története a 15. és 16. században. 3. priv.
16. *König.* (tiszteletbeli.) Az emberi táplálék chemiája. 2. nyilv.
Chem. gyakorlatok. 39. priv., a gazdasági intézet laboratoriumában.

Rendkívüliek:

1. *Parmet.* Tacitus kisebb művei. 2. nyilv.
Horác. satirái. 3. priv.
2. *Landois.* Prakt. gyakorlatok a Zoológiához. 2. nyilv.
Ornithologia. 3. priv.
Fejlődés-történet. 3. priv.
3. *Milchhöfer.* Archeologiai gyakorlatok. 1. nyilv.
Görögország topographiája és archeol. 3. priv.
Görög edény-festészet. 1. priv.
4. *Bartholomae.* Az indogerman gramm. válogatott fejezetei. 3. priv.
Grammatikai gyakorlatok, privat. gratis.
5. *Lehmann.* Német gyarmatok. 1. nyilv.
Dél-Európa földrajza. 4. priv.
Földrajzi gyakorlatok. 2. priv. grat.
6. *Mügge.* Silikátok. 2. nyilv.
Chem. Krystallographia. 2. priv.
Krystall. gyakorlatok. 2. priv. grat.
Krystall. és petrographiai gyakorlatok. 6. priv. grat.
7. *Finke.* Historiai gyakorlatok. 1. nyilv.
Latin paläontographia. 2. priv.
A legujabb német történelem forrásai. 2. priv.
Az egyházi állam történetéről. 1. priv.
8. *Lilienthal.* Math. szem. gyakorlatok. 2. nyilv.
Analytica geometria. 4. priv.
Analytica mechanika. 4. priv.
9. *Kassner.* Mérték-analysis. 1. nyilv.
Gyógyszerészi vegytan. 4. priv.
Technologia. 1. priv.
Gyakorlatok a chem. laboratoriumban. 5. priv.
10. *Einenkel.* Angol irodalomtört. 2. nyilv.
Angol-szász grammatika. 1. priv.
Angol szeminárium. 2. priv. grat.

Docensek:

1. *Kappes*, (született 1861-ben.)* Darwinismus. 1. nyilv.
Neveléstörténet. 3. priv.
Természetbölcészlet. 2. priv.
2. *Westhoff*, (sz. 1857.) Zoologiai gyakorlatok. 2. nyilv.
Gerincztelen állatok. 3. priv.
Ethnologia. 1. priv.
3. *Hosius*, (sz. 1860.) Lysias válogatott beszédei. 2. nyilv.

* A docensek születési éveit azért vannak kitéve, hogy valaki azt ne gondolja, hogy azok ép most végzett egyetemi hallgatók.

Kisebb latin költők a későbbi korból. 1 nyilv.

Vergil eklogái. 2. priv.

4. *Drescher*. (sz. 1864.) Niebelungok. 2. nyilv.

A legrégebb keresztyén költészet története. 2. priv.

Lektorok, tanítók:

1. *Grimm*. Harmonikus gyakorlatok. 1. nyilv.

Karének gyakorlatok. 1. nyilv.

2. *Deiters*. (nem tart előadást.)

3. *Schmidt*. Egyházi ének.

4. *Hase*. Scott egy regényének magyarázata. 2. nyilv.

Angol nyelvgyakorlatok. 2. nyilv.

5. *Mettlich*. Augier egy drámája. 2. nyilv.

Francia nyelvgyakorlatok. (Szemin.) 2. nyilv.

6. *Bathe*. Tornagyakorlatok. 2. nyilv.

Vivás. 2. nyilv.

7. *Müller*. Rajz és festészet. 2. nyilv.

Szeminariumok:

1. Classica philologiai. Vezetők: Langen és Stahl.

2. Matematikai. Vezetők: Killing, Lilienthal.

3. Historiai. Vezetők: Niehues, Bellow.

4. Román-angol philologiai. Vezetők: Andresen, Einkenel.

E kimutatásból azt is megtudhatjuk, miként vannak a tanerők az egyes szakok közt beosztva? S nem felesleges ez a munka sem, mert csak ezen az úton lehet tulajdonképp megállapítani a tanárok minimalis létszámát.

A debreczeni főiskolára vonatkozólag az 1881. májusi egyházkerületi gyűlés foglalkozott ily részletesen a bölcsészeti szak berendezésével. A bölcsészeti szakot 21 tanárral tervezte s a 21 tanárt szakok szerint is beosztotta.

Vessük össze a beosztást, illetőleg a tervezetet a münsterivel:

Philosophia és neveléstan foglalkozott Münsterben 2 tanár, 1 docens, összesen 3. Debreczenben tervezve volt 3.

Classica litteratura, Münster 4 tan. 1 doc. : 5. Debr. 3. *Hazai nyelv és irodalom*, M. 2. tan. 1 doc. : 3. Debr. : 1. *Újabb nyelvek*, M. 2. tan. Debr. 2. (pedig ide még németnyv. tanár is kellene.)

Történet és földrajz, M. 4 tan. Debr. 3.

Math. Phys. és Astronomia M. 4 tan. Debr. 4.

Term.-rajz és vegytan, M. 4+3 tan., 1 doc. : 8. tan. Debreczenben 4.

Keleti nyelvek, M. 0. Debreczenben 1.

Művelődéstörténet, Münsterben 1. Debreczenben 0.

Összesen Münsterben foglalkozott 30 tanár. Debreczenben tervezve volt 21.

Ugy látszik e kis összevetésből, hogy a tanszakok ellátásával már az említett 1881. évi tervezet is elég mostohán bánt el, legkülönösebben a hazai nyelv és irodalommal s mellette a természetrajz és vegytannal. De ugyanebből én szerintem az is látszik, hogy az említett 8—9 szakra, ha ugyan valóban egyetemi színvonalu tanítás jár a gondolatunkban, csak 12 tanerőt alkalmazni, ha nem teljesen lehetetlen is, de a hangoztatott célt, az alapos középisk. tanárképzést a legnagyobb mértékben veszélyeztető volna. Majd azt mondám, hogy rosszabb volna a semminél; mert igen könnyen azt a téves hitet kelthetné bennünk, hogy nekünk van bölcsészeti fakultásunk és tanárképzőnk, — pedig nem volna egyebünk, mint egy a mostani gymnasium felett egy másik czimleg a leendő gymn. tanárok képzésére rendelt, de a tudományos tanítástól egészen távol álló, compendiumokat betanító, s mind a mellett akadémiának,

vagy épen egyetemnek nevezett középiskolánk, a mire pedig nekünk — tudtommal — semmi szükségünk nincs; — s majd mind mi, mind az új intézetből kikerülő ifjú tarárjelöltjeink, csak hosszabb, szomorú tapasztalás után győződnenk meg arról, hogy az új alkotás és meghozott áldozatok dacára talán még távolabb állunk kitűzött célunktól, a prot. középisk. tanárképzéstől, mint akkor állottunk, mikor még u. n. tanárképzőnk nem volt, de legalább egyetemeket látogattak tanárjelöltjeink.

(Folyt. köv.)

Külföldi hírek.

Németországban a műépítészek és egyházi körök már évek óta foglalkoznak azzal a kérdéssel, miképen lehetne az evangéliomi protestáns templomok építésénél s azok felszerelésé- s berendezésénél teljesen érvényre juttatni azokat a kívánalmakat, a melyeknek kielégítését egyfelől a protestáns vallási buzgóság, másfelől a protestántizmus természete és istentiszteleti rendtartása is egyaránt megköveteli. E nagyfontosságú kérdés kellő megvitatása céljából a berlini műépítészek egyesülete f. évi május hó 24. és következő napjain nagygyűlést, kongresszust tart, a melyre a német birodalom kiváló műépítészei, több tekintélyes lelkész és ügybarát, ezenkívül más országbeli ismert nevű szakférfiak is meghívtak. Thielen és dr. Bosse államminiszterek, dr. Barckhausen, az evang. főegyháztanács elnöke, Schmidt konzisztoriumi elnök, dr. Braun, dr. Dryander és Faber berlini fősuperintendensek s még több magas állású és tekintélyes szakértő közreműködik a kongresszus sikerének előmozdításán. Eddigelé a legnevezetesebb mozzanat gyanánt tekinthető az az intézkedés, mely szerint a tanácskozás menetének lehető megkönnyítése és kellő előkészítése céljából megbizta a műépítész-egyesület *Fritsch K. E. O.* berlini műépítészt, hogy a reformáció korától napjainkig épített protestáns templomok közül a legjelentékenyebbeket, áttekinthető rajzokban s megfelelő tájékoztatás kíséretében összeállítva terjeszse elő. A kiváló szakférfiú keze alatt azonban annyira összehalmozódott az anyagkészlet, hogy az előzetesen kisebb terjedelműnek ígérkező alkalmi iratból majdnem hatszáz oldalnyi, nagy lexikon alakú és 1041 alaprajzot s átmetszetet tartalmazó vaskos kötet lett.

E műnek „Bevezetés“-e igen becses adatokat tartalmaz a középkori templomépítés történelmére vonatkozólag, a mennyiben részletesen és indokolólag kifejti, mi módon fejlődött ki a középkori nagy katedrálók és zárdái templomok építési rendszeréből, az azzal ellentétes protestáns templom-építészet, mely az evangéliom szellemében végzett istentisztelet céljának leghívebben képes megfelelni. Ezután (31—406 oldalon) bemutatja és szép kivitelű rajzokban szemlélteti a Németországban épített kiválóbb evangélikus protestáns templomokat a 16. századtól a jelenig, mire (409—532.) a külföldi, még pedig Dán-, Norvég-, Svéd-, Oroszország, Hollandia, Franciaország, Schweiz, Anglia és Észak-Amerika protestáns templom-építészetét írja le és tárja elbénk. Az alaprajzok és keresztmetszetek egységi mértéke 1 : 1000, a mi azonban nagyobb arányú építmények rajzánál módosult. Sajnos, hogy a jeles szerző és egybeállító, összekötetések hiánya miatt, a magyarországi protestáns templom-építészetét teljesen mellőzte; ezen a hiányon olyképen fog segíteni, hogy a kongresszus napja, tehát f. évi május 24—25. előtt hazánkat is meglátogatja s egy pár nevezetesebb templomunk rajzát méltánylás

Ragályi Lajost megismerhetjük ebből az egy mondasából: Az állam azt mondja a házasulandóknak: Minek az Isten, gyere az én jegyzőm elé, az is összead.

Kapotsffy Jenő a közjogi ellenzékhez tartozik, de a kormány javaslatát elfogadja. Mint jó kath. azt tartja, hogy az egyház igazi érdekei az ország igazi érdekeivel soha és semmi esetben ellentétben nem állhatnak. Nekem épen a szeretet vallásánál fogva kell módot nyujtanom arra, hogy minden állampolgár egyenlő erkölcsi értékű házasságot köthessen. Minden felekezet lelkészének tisztába kell jönnie azzal, hogy csak akkor szolgálja jól egyháza, vallása érdekeit, ha iparkodik azt az állam igazi érdekeivel összhangzásba hozni.

Ugron Zoltán zajos derűtség közt mondja: A miniszterelnök önmagáért felrobbantja a házat, s még zajosabb derűtség közt jegyzi meg: Önök nemcsak tévednek, de lelkiismeretlenek is.

Berzeviczy Albert államtitkár nagy beszédéről jövőre referálunk.

Aurifaber.

TANÜGY.

Szemináriumok.

(Folytatás.)

De nem polémia, hanem a teendők körüli komoly tájékozódás levén a célunk, lássuk hát okulás végett a többször emlegetett münsteri paedagogiai akadémia, vagyis a nekünk, legalább fogalmilag megfelelő tanárképző akadémia 1893—4. téli félévi előadásainak sorrendjét. A tanárok neveit is közlöm.

Rendes tanárok:

1. *Hittorf.* Az elektromosság és magesesség matematikai elmélete. Heti 3 óra nyilvános.
2. *Storck.* Rhetorika. 2. nyilv.
A 12. és 13. század német grammatikája. 4. privát.
Német gyakorlatok. 1. priv. gratis.
3. *Langen.* Juvenal válogatott satirái. 2. nyilv.
A philologiai szemináriumban a rendes tagoknak:
Terentius Adelphoë, és latin írás- és vitagyakorlatok. 2. nyilv.
Nem rendes tagoknak: Euripides, Medea. 1. nyilv.
Latin irodalomtörténet. 5. priv.
4. *Stahl.* Euripides, Kyklops. 2. nyilv.
A phylologiai szeminárium rendes tagjainak: Euripides, Hercules, és vitagyakorlatok. 2. nyilv.
Görög grammatika és Syntaxis. 4. priv.
5. *Hosius.* Paläontologia. 2. nyilv.
6. *Spicker.* Philosophiai vitagyakorlatok. 2. nyilv.
Ujabb philosophia története. 3. priv.
Logika. 2. priv.
7. *Nieheues.* Korunk története 1848 óta. 2. nyilv.
A történelmi szemin. gyakorlatai. 2. nyilv.
Rómaiak története. 3. priv.
8. *Salkowski.* Az aromatikusan testekről 2 nyilv.
Szervetlen vegytan. 4. priv.
Gyakorlatok a chem. laboratóriumban. 36. priv.
9. *Killing.* Gömb-csillagászat. 2. nyilv.
Mathem. szemin. gyakorlatok. 3. nyilv.
Differential és Integrál számítás. 4. priv.
Determinánsok. 4. priv.
10. *Hagemann.* Az ókori philosophia története. 3. nyilv.
Psychologia. 4. priv.
11. *Brefeld.* Pharmacognosia. 1. nyilv.

- A növények anatómiája és physiologiája. 5. priv.
Növénytani vizsgálatok a laboratóriumban. 24. priv. grat.
12. *Nordhoff.* Herford, Soest és Münster régi műemlékei. 2 nyilv.
A középkor művelődés-története. 3. priv.
Gyakorlatok. 1. priv. grat.
  13. *Kesteler.* Elméleti physika. 2. nyilv.
Kísérleti physika. 4. priv.
Gyakorlatok a laboratóriumban. 8. priv. grat.
  14. *Below.* Német történet a XIX. században. 4. priv.
Gyakorlatok a történelmi szem.-ban. 2. priv. grat.
  15. *Andresen.* A provencalei nyelv válogatott emlékei. 2. nyilv.
Francia szemináriumi gyakorlatok. 2. nyilv.
A francia próza története a 15. és 16. században. 3. priv.
  16. *König.* (tiszteletbeli.) Az emberi táplálék chemiája. 2. nyilv.
Chem. gyakorlatok. 39. priv., a gazdasági intézet laboratóriumban.

Rendkívüliek:

1. *Parmet.* Tacitus kisebb művei. 2. nyilv.
Horác. satirái. 3. priv.
2. *Landois.* Prakt. gyakorlatok a Zoológiához. 2. nyilv.
Ornithologia. 3. priv.
Fejlődés-történet. 3. priv.
3. *Milchhöfer.* Archeologiai gyakorlatok. 1. nyilv.
Görögország topographiája és archeol. 3. priv.
Görög edény-festészet. 1. priv.
4. *Bartholomae.* Az indogerman gramm. válogatott fejezetei. 3. priv.
Grammatikai gyakorlatok, privat. gratis.
5. *Lehmann.* Német gyarmatok. 1. nyilv.
Dél-Európa földrajza. 4. priv.
Földrajzi gyakorlatok. 2. priv. grat.
6. *Mügge.* Silikátok. 2. nyilv.
Chem. Krystallographia. 2. priv.
Krystall. gyakorlatok. 2. priv. grat.
Krystall. és petrographiai gyakorlatok. 6. priv. grat.
7. *Finke.* Historiai gyakorlatok. 1. nyilv.
Latin paläontographia. 2. priv.
A legujabb német történelem forrásai. 2. priv.
Az egyházi állam történetéről. 1. priv.
8. *Lilienthal.* Math. szemin. gyakorlatok. 2. nyilv.
Analytica geometria. 4. priv.
Analytica mechanika. 4. priv.
9. *Kassner.* Mérték-analysis. 1. nyilv.
Gyógyszerészi vegytan. 4. priv.
Technologia. 1. priv.
Gyakorlatok a chem. laboratóriumban. 5. priv.
10. *Einenkel.* Angol irodalomtört. 2. nyilv.
Angol-szász grammatika. 1. priv.
Angol szeminarium. 2. priv. grat.

Docensek:

1. *Kappes*, (született 1861-ben.)* Darwinismus. 1. nyilv.
Neveléstörténet. 3. priv.
Természetbölcshészet. 2. priv.
2. *Westhoff*, (sz. 1857.) Zoologiai gyakorlatok. 2. nyilv.
Gerincztelen állatok. 3. priv.
Ethnologia. 1. priv.
3. *Hosius*, (sz. 1860.) Lysias válogatott beszédei. 2. nyilv.

* A docensek születési éveit azért vannak kitéve, hogy valaki azt ne gondolja, hogy azok ép most végzett egyetemi hallgatók.

Kisebb latin költők a későbbi korból. 1. nyilv.
Vergil eklogái. 2. priv.

4. *Drescher*, (sz. 1864.) Niebelungok. 2. nyilv.
A legrégebb keresztyén költészet története. 2. priv.

Lectorok, tanítók:

1. *Grimm*. Harmonikus gyakorlatok. 1. nyilv.
Karének gyakorlatok. 1. nyilv.
2. *Deiters*. (nem tart előadást.)
3. *Schmidt*. Egyházi ének.
4. *Hase*. Scott egy regényének magyarázata. 2. nyilv.
Angol nyelvgyakorlatok. 2. nyilv.
5. *Mettlich*. Augier egy drámája. 2. nyilv.
Francia nyelvgyakorlatok. (Szemin.) 2. nyilv.
6. *Bathe*. Tornagyakorlatok. 2. nyilv.
Vívás. 2. nyilv.
7. *Müller*. Rajz és festészet. 2. nyilv.

Szeminariumok:

1. Classica philologiai. Vezetők: Langen és Stahl.
2. Matematikai. Vezetők: Killing, Lilienthal.
3. Historiai. Vezetők: Niehues, Bellow.
4. Román-angol philologiai. Vezetők: Andresen, Einkenel.

E kimutatásból azt is megtudhatjuk, miként vannak a tanerők az egyes szakok közt beosztva? S nem felesleges ez a munka sem, mert csak ezen az úton lehet tulajdonképp megállapítani a tanárok minimalis létszámát.

A debreczeni főiskolára vonatkozólag az 1881. májusi egyházkerületi gyűlés foglalkozott ily részletesen a bölcsészeti szak berendezésével. A bölcsészeti szakot 21 tanárral tervezte s a 21 tanárt szakok szerint is beosztotta.

Vessük össze a beosztást, illetőleg a tervezetet a münsterivel:

Philosophia és neveléstan foglalkozott Münsterben 2 tanár, 1 docens, összesen 3. Debreczenben tervezve volt 3.

Classica litteratura, Münster 4 tan. 1 doc. : 5. Debr. 3.
Hazai nyelv és irodalom, M. 2. tan. 1 doc. : 3. Debr. : 1.
Ujabb nyelvek, M. 2. tan. Debr. 2. (pedig ide még németnyv. tanár is kellene.)

Történet és földrajz, M. 4 tan. Debr. 3.

Math. Phys. és Astronomia M. 4 tan. Debr. 4.

Term.-rajz és vegytan, M. 4+3 tan., 1 doc. : 8. tan. Debreczenben 4.

Keleti nyelvek, M. 0. Debreczenben 1.

Művelődéstörténet, Münsterben 1. Debreczenben 0.

Összesen Münsterben foglalkozott 30 tanár. Debreczenben tervezve volt 21.

Ugy látszik e kis összevetésből, hogy a tanszakok ellátásával már az említett 1881. évi tervezet is elég mostohán bánt el, legkülönösebben a hazai nyelv és irodalommal s mellette a természetrajz és vegytannal. De ugyanebből én szerintem az is látszik, hogy az említett 8—9 szakra, ha ugyan valóban egyetemi színvonalu tanítás jár a gondolatunkban, csak 12 tanerőt alkalmazni, ha nem teljesen lehetetlen is, de a hangoztatott célt, az alapos középisk. tanárképzést a legnagyobb mértékben veszélyeztető volna. Majd azt mondám, hogy rosszabb volna a semminél; mert igen könnyen azt a téves hitet kelthetné bennünk, hogy nekünk van bölcsészeti fakultásunk és tanárképzőnk, — pedig nem volna egyebünk, mint egy a mostani gymnasium felett egy másik czimleg a leendő gymn. tanárok képzésére rendelt, de a tudományos tanítástól egészen távol álló, compendiumokat betanító, s mind a mellett akadémiának,

vagy épen egyetemnek nevezett középiskolánk, a mire pedig nekünk — tudtommal — semmi szükségünk nincs; — s majd mind mi, mind az új intézetből kikerülő ifjú tanárjelöltjeink, csak hosszabb, szomorú tapasztalás után győződnenk meg arról, hogy az új alkotás és meghozott áldozatok dacára talán még távolabb állunk kitűzött célunktól, a prot. középisk. tanárképzéstől, mint akkor állottunk, mikor még u. n. tanárképzőnk nem volt, de legalább egyetemet látogattak tanárjelöltjeink.

(Folyt. köv.)

Külföldi hírek.

Németországban a műépítészek és egyházi körök már évek óta foglalkoznak azzal a kérdéssel, miképen lehetne az evangyéliomi protestáns templomok építésénél s azok felszerelésé- s berendezésénél teljesen érvényre juttatni azokat a kívánalmakat, a melyeknek kielégítését egyfelől a protestáns vallási buzgóság, másfelől a protestánsizmus természete és istentiszteleti rendtartása is egyaránt megköveteli. E nagyfontosságú kérdés kellő megvitatása céljából a berlini műépítészek egyesülete f. évi május hó 24. és következő napjain nagygyűlést, kongresszust tart, a melyre a német birodalom kiváló műépítészai, több tekintélyes lelkész és ügybarát, ezenkívül más országbeli ismert nevű szakférfiak is meghívtak. Thielen és dr. Bosse államminiszterek, dr. Barckhausen, az evang. főegyháztanács elnöke, Schmidt konzistoriumi elnök, dr. Braun, dr. Dryander és Faber berlini fősuperintendensek s még több magas állású és tekintélyes szakértő közreműködik a kongresszus sikerének előmozdításán. Eddigélé a legnevezetesebb mozzanat gyanánt tekinthető az az intézkedés, mely szerint a tanácskozás menetének lehető megkönnyítése és kellő előkészítése céljából megbizta a műépítész-egyesület *Fritsch K. E. O.* berlini műépítész, hogy a reformáció korától napjainkig épített protestáns templomok közül a legjelentékenyebbeket, áttekinthető rajzokban s megfelelő tájékoztatás kíséretében összeállítva terjeszse elő. A kiváló szakférfiú keze alatt azonban annyira összehalmozódott az anyagkészlet, hogy az előzetesen kisebb terjedelműnek ígérkező alkalmi iratból majdnem hatszáz oldalnyi, nagy lexikon alakú és 1041 alaprajzot s átmetszetet tartalmazó vaskos kötet lett.

E műnek „Bevezetés“-e igen becses adatokat tartalmaz a középkori templomépítés történelmére vonatkozólag, a mennyiben részletesen és indokolólag kifejti, mi módon fejlődött ki a középkori nagy katedrálók és zárdái templomok építési rendszeréből, az azzal ellentétes protestáns templom-építészet, mely az evangyéliom szellemében végzett istentisztelet céljának leghívebben képes megfelelni. Ezután (31—406 oldalon) bemutatja és szép kivitelű rajzokban szemlélteti a Németországban épített kiválóbb evangélikus protestáns templomokat a 16. századtól a jelenig, mire (409—532.) a külföldi, még pedig Dán-, Norvég-, Svéd-, Oroszország, Hollandia, Franciaország, Schweiz, Anglia és Észak-Amerika protestáns templom-építkezését írja le és tárja elibénk. Az alaprajzok és keresztmetszetek egységi mértéke 1 : 1000, a mi azonban nagyobb arányú építmények rajzánál módosult. Sajnos, hogy a jeles szerző és egybeállító, összekötetések hiánya miatt, a magyarországi protestáns templom-építészetét teljesen mellőzte; ezen a hiányon olyképen fog segíteni, hogy a kongresszus napja, tehát f. évi május 24—25. előtt hazánkat is meglátogatja s egy pár nevezetesebb templomunk rajzát méltánylással

végezt még kellő időben előterjesztheti. A mű záradéka összegezi az elvi fejtegetések és szemléleti előterjesztések alapján elvonható következtetéseket és a protestáns templom-építészet általános követelményeiről, a karzat, szószék, széksorok, az orgona s a lutheránusoknál az oltár és a reformátusoknál az úrasztala czélszerű elhelyezésének, illetve beállításának kérdéseiről s több ezzel összefüggő dologról igen sok értékes és érdekes tudnivalót mond el. Kívánatos, hogy a Berlinben, Toeche Ernő bizományában füzve 30, kötve 32 márkáért kapható ezen nagybecsű mű, valamint a május hó 24—25. napjain tartandó műépítési kongresszus iránt hazánkban is mennél nagyobb érdeklődést tanúsítsanak a közelebből érdekelt körök.

Dr. Török József.

Török József orvostudor s a debreczeni főiskolának immár dicsőült tanára, 1814-ik évben Barsmegye Alsó-Várad nevű községében született, hol hasonló nevű atyja ref. lelkész volt.

Szüülő községében elemi tanulmányait bevégezven testvérével Pállal, a később oly nagyhirű dunamelléki püspökkel főleg a német nyelv alapos elsajátítása végett Selmeceyre vitetett s itt az evangélikusok jóhírű gymnasiumában négy osztályon keresztül tanult; innen 1828-ban gymn. tanulmányai folytatása végett Debreczenbe jött s az akkor hatosztályu gymnasium bevégezése után, ugyanitt futotta meg a bölcséleti, jogi és hittanszaki tanfolyamokat is.

1836. őszén a pesti egyetemen az orvosi fakultás hallgatói sorába lépett; orvostudorrá 1842. évi márczius 17-ik napján felavattatván, külföldre tanulmányútra indult. Elsőben Berlin európai hírű orvos-tanárait hallgatta s illetőleg azok működését szemlélte, sőt maga is ügyességgel végzett chirurgiai operációkat, a mint erről Európának akkor első műtője Dieffenbach nagy dicsőrettel tesz bizonyosságot. Berlinből különösen a műtősebészet tanulmányozása végett Párisba ment, innen Bécsbe jött, s itt már különböző orvosi szakok nagytekintélyű tanárait hallgatta, mintha sejtette volna, hogy jövő sorsa nem engedi meg, hogy egyetlen szaknak szentelhesse idejét és tehetségét.

Tudományval s tapasztalatokkal gazdagon felkészülve tért vissza Pestre s itt 1843. év elején orvosi gyakorlatát megkezdette.

1847. évi május hó 14-én özv. báró Maldényi Jánosné született Polizsánszky Teréziával lépett házasságra; ezen házasságból egyetlen leánya Zulima született. Nejét 1860. szept. 20-án elvesztette, özvegységre jutott s boldogságát viruló szép leányában kereste, de 1864. évben a halál azt is elragadta tőle, szívét mély gyászba borítván. Többé nem nősült meg, hanem egész életét és szeretetét neje első házasságából származott mostoha-gyermekeinek s főleg báró Maldényi Vilmának szentelte, kit magát s gyermekeit édes atyaként gondozott s kiknek hű ápolása közt lehelte ki életét.

Ugyancsak 1847. évben a debreczeni főiskola kitűnő orvos-tanárának, dr. Csécsi Imrének halála után ez év augusztus havában tartott egyházkerületi közgyűlés által ennek tanszékére hivatott meg s azt azon feltétel alatt fogadta el, hogy orvosi gyakorlatát tanári

működése mellett is folytathassa. Tanári székét 1848. január 10-ikén foglalta el. A szabadságharcz kitörése folytán azonban már ez év május havában a tanulósgot feloszlatták s a főiskola termei csak 1849-ik év nov. havában nyitlak újra meg a tanulóifjúság előtt.

Az iskolai előadások szünetelése alatt idejét s erejét az orvosi gyakorlatnak szentelhette, sőt a magyar kormányknak Debreczenben időzése alatt előbb két honvéd kórház főorvosává, majd a belügyminiszteriumban az egészségügyi osztályhoz miniszteri tanácsossá nevezett ki.

A szabadságharcz szomorú kimenetele után a főiskola ajtai megnyilván, tanári működését megkezdte s azt a legközelebbi hónapokig folytatta.

Mint gyakorló orvos városunkban s ennek vidékén tekintélyes nevet vívott ki magának s különösen humánus bánásmódja, gyöngéd előzékenysége miatt nagy kedveltségnek örvendett. Hosszas orvosi gyakorlata alatt saját feljegyzése szerint százezernél több beteget gyógykezelt.

Irodalommal már ifjú korában foglalkozott. Az 1834. és 35. években Péczeli József tanár által kiadott „Debreczeni Lant“-ban költeményei jelentek meg; mint orvosnövendék egy, a magyar tudományos akadémia által kitűzött pályakérdésre írt művével 2-odrendű jutalmat nyert. Ezen műve annyira magára vonta a tudós társaság figyelmét, hogy 1843-ban levelező tagjává választotta. Nem említve számos értekezését, legnevezeteseb irodalmi terméke azon pályamű, melyet a tudós társaság által kitűzött ezen pályakérdésre „Honunk nevezeteseb ásványvizeiről“ írt, s melylyel elsőrangú jutalmat és ezüst billikomot nyert.

Irodalmi érdemeiért, melyekhez méltóan sorozható az, hogy Debreczennek és vidékének természettudományi viszonyait alapos tanulmányozás után megírta és ismertette, a magyar tudós társaság 1858. évben rendes tagjává választotta.

Mint tanár a debreczeni főiskola különböző irányú fejlődései és átalakulásai szerint annak különböző intézeteiben több rendbeli tantárgyat: természetrajzot, vegytant, élettant, majd az akadémián törvényszéki orvostant és közegészségtant, a tanítóképzésben élettant és közegészségtant tanított. Tantárgyainak mindenkor alapos tudása, tanítványai iránt szívélyes előzékenység s atyai jóság jellemezték; bár nagy tudománya méltán emelhetné önérzetét, tanártársaival szemben mindenkor szerény és megnyerő modort tanúsított. A tanári pályát nagyra becsülte s tanári kötelességeit késő vénységében is hűséggel teljesítette, sőt ez évi január hóban, azon betegség alatt, melyből többé föl nem kelt, tanítványait ágyához rendelve vette fel tőlök a szigorlatokat.

Negyven évi tanári működése alkalmából ő Felső kir. tanácsosi czímmel tüntette ki; de most már 46 évi tanári s magán- és főiskolai orvosi működése után megérdemli, hogy tanártársai, tanítványai s a nagy közönség hálás elismeréssel emlegessék nevét, ki az irodalom művelése, a tudományok tanítása, kitűnő orvosi jártassága s általában közhasznú és áldásos tevékenysége által annyi jót művelt és annyi érdemet szerzett.

A mult év december havában gyengélkedni kezdett, még akkor ki hitte volna, hogy e gyengélkedése a halál előjele; ő maga még hetekkel ezelőtt is bizott, hogy felgyógyul s tanári működését megkezdheti. Reménye, sejtelve nem teljesült. Az élet lángja utolsó lobbot vetett, a legfőbb orvos minden földi gyengeségeitől megszabadítva, magához emelte.

Az elhunytat nagyszámu rokonság, kartársai, tisztelői s hálás tanítványai s mindenekfelett a benne gyámolukat, fentartójukat vesztett mostohaleánya és ennek gyermekei gyászolják.

Áldásos volt élete — legyen áldott emlékezte!
Joó István.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Dr. Török József** kir. tanácsos, akadémiai professor halála, bár nem egészen váratlanul, mégis megdöbbentőleg hatott nemcsak főiskolánk tanáira, a kik a majdnem félszázad óta mindig híven, lelkiismeretesen és buzgóan működő professorban, közösen tisztelt kartársukat, illetőleg többen egykori tanárukat és jó barátjukat is vesztették el: hanem egyszersmind méltó megindulást keltett ez, a tanuló ifjuság körében is, mely a tudós professorban az atyai jóindulatu, nemes lelkü tanárt és orvost gyászolja. Az ősi főiskola ormán kitüzött gyászlobogó e kettős veszteséget jelezte, míg más részről a lakosság és a helyi társadalom minden rétegében, kivétel nélkül mindenki hálás és áldó kegyelettel adott a megboldogult iránt érzett tiszteletnek kifejezést. Az ő sokoldalú tanári, orvosi és tudományos irodalmi működését a hivatott körök bizonyára érdem szerint fogják méltatni, mert hiszen hosszú életpályájának áldásos hatása sokkal nagyobb és marandóbb, sem mint azt sietve papírra vethetnők. Mi ezuttal jelezzük a gyászhirot azzal az őszinte tisztelettel, elismeréssel és kegyelettel, a melylyel adózunk az elhunyt kiváló tudós, a jeles és humánus tanár s a köztisztelt emberbarát emlékezetének, s egyszersmind közöljük a kollégium méltó fájdalomát hírül vívó gyászjelentést, melyet a főiskolai tanárok adtak ki: „Mély fájdalommal jelentjük Dr. Török József kir. tanácsos, debreczeni ev. ref. főiskolai tanár, a magyar tudományos akadémia s több más tudományos egyesület és társaság tagjának, — főiskolánk és a magyar protestáns tanügy nagy veszteségére — 1894. márczius 14-én hajnalban, több hónapi súlyos szenvedés után, élete 81-ik, tanári hivatala 46-ik évében történt elhunytát. A boldogult hült tetemei a n.-hatvan-utczai 1092. számú háztól folyó hó 16-ikán délután 3 órakor, a nagytemplomban tartandó rövid szertartás után, a Kossuth-utczai temetőkerthben levő családi sírboltba fognak örök nyugalomra tételni. Mely végtisztességtételre egyházunknak s városunknak t. közönségét fájdalmas érzéssel meghívjuk. — Debreczen, 1894. márczius 15. — A debreczeni ev. ref. főiskola összes tanárai.” — A temetés a jelzett időben, a város összes társadalmának méltó részvétele mellett ment végbe. Az orvosi kar s a kollégium tanári testülete és a tanuló-ifjuság, mély meghatottsággal s áldó kegyelettel állott a köztisztelt, nagy tudós férfiúnak koszorúkkal borított ravatala körül. A nagytemplomban a főiskolai kántus gyászénekének elhangzása után *Dicsőfi József* lelképásztor tartott remek kidolgozásu, mély gondolatokkal teljes, nagy hatásu halotti beszédet s vigasztaló, megnyugtató szép imádságot. A temetőben pedig *Csiky Lajos* theol. akad. tanár tolmácsolta, szépen jellemző sírbeszédében, a kollégiumi tanárok nevében a nagy vesztesség miatt érzett fájdalmat. A tisztos ősz tudós emlékezte legyen áldott!

— **Márczius 15-ikét a debreczeni kollégium,** mint rendszeresített iskolai ünnepélyt, most másodizben ülte meg. Mindenkinék éreznie kellett, a ki ez ünnepély részese vala, hogy mennyi felemelő, nemesítő és tanul-

ságos momentumot rejt magában az Ifjuságra nézve is egy ilyen alkalom s hogy mennyire vétkes mulasztás lenne az ilyen alkalmat fel nem használni közönyösségre, világpolgáris és önző felfogásra hajlandó korunkban az ifjuság fogékony lelkének a nagy nemzeti és liberális eszmék felé való irányzására. — Az ünnepély a főiskolai imateremben folyt le, a hol az egész főiskolai tanárkaron és ifjuságon kívül megjelentek főt. *Kiss Áron* püspök, a főiskola legfőbb egyházi kormányzója, *Simonffy Imre* kir. tanácsos, polgármester, a főiskola helyi gondnoka, *Lengyel Imre* főisk. gazd. tanácsos, *Medve Kálmán*, *Márk Endre* ügyvédek, főiskolánk buzgó támogatói, *Némethy Lajos* lelkész, *Hajdu Gyula* városi tanácsos, *Fráter György*; a főiskola tanárai közül: *dr. Balassa József*, *Gerecz Lajos*, *Laczkó Károly*, *dr. Kardos Albert* s még számosan a város intelligens és főiskolánk iránt érdeklődő polgárai, valamint a nők közül. Megjelentek a debreczeni volt honvédek is egykorú zászlójukkal és egyenruhájokban, *Sebess György* vezetése alatt. — A főiskolai énekkar nyitotta meg az ünnepélyt egy énekdarabbal, a mely után közvetlenül *Csiky Lajos* hittanár mondott buzgó alkalmi imát. Ennek végeztével *Sinka Sándor*, a főisk. gymnasium egyik jeles tanára tartott ünnepi beszédet, a melyet a közönség mindvégig feszült figyelemmel és tetszéssel kísért, végül pedig perczekig tartó éljenzéssel és tapssal jutalmazott. A beszéd, a melynek közlését Lapunk mostani számban kezdjük meg, úgyis mint szónoki mű, de egyúttal tartalmánál s a szónok szép előadásánál fogva is, valóban méltó volt az alkalomhoz s az ifjuságra nézve lélekemelő és instruktív hatást gyakorolt és az egész közönséget magával ragadta, annyira, hogy a tiszteletre méltó ősz püspök zokogása csak az általános meghatottság és lelkesedés kifejezője vala, a mikor a szónok néhány gyöngéd vonatkozással az 1848. évi feltámadás nagy alakjának haldoklására czélezott. Az ünnepi beszéd után *Lencz Géza* 4. é. theolog. ifjú szavalta el *Kovácsy Kálmán* 1. é. theologusnak ez alkalomra írt csinos ódáját ifjúi hévvel és erővel, a melyet a közönség szintén tetszéssel kísért. Végül a szózatot énekelte el a közönség fennállva, orgonakiséret mellett. Óhajtjuk, hogy minden évben ily szép sikerrel újítsuk fel a nemzeti nagy átalakulás emlékezetét. Óhajtjuk egyúttal a siker érdekében azt is, hogy az énekkar ne fukarkodjék annyira, mint most történt, az énekdarabokkal, hanem a könnyebb átmenet és változatosság végett, az ima vagy a beszéd után is szerepeljen, a mi annál szükségesebb, mert a közönséges egyházi éneklés is elmaradt.

— **Személyi hír.** A legközelebb elhunyt nagyhirű dr. Frank erlangenai theologiai professor helyére, a bécsi evangélikus theologiai fakultás jeles újszövetségi exegetáját dr. Ewaldot hívták meg. Ewald utódjául pedig illetékes helyen dr. Erdős József debreczeni theologiai professort szemelték ki.

— **Lelkészelölés.** Beregmegyében, a barabási ev. reform. egyház lelkészi állomására márczius hó 5-én Batta Ferdinánd nagy-bégányi, Vajas Sándor tákosi, Dóka Imre gusi és Osváth Pál tassi (felső-szabolcsi egyházmegyéből) rendes-, végül Seres Ábrahám beregszászi segédlelkész — lettek kijelölve A választás f. márczius hó 27-ik napjára van kitüzve.

— **Ingyen iskoláztatás a kisujszállási ev. ref. egyházban.** Kisujszállás városában néhány évvel ezelőtt felmerült az az eszme, hogy az előbb közösen használt több ezer hold föld a váltásági kulcs (1 frt) szerint osztassék fel az egyes birtokosok közt. Két párt alakult, egyik része a lakosoknak az ősz váltottak — redemti

— utódai közt akarták felosztani a földet — felperesek; a másik rész a jelenlegi birtok aránya szerint — alperesek. Perre került a dolog. A legfőbb törvényszék a törvény értelmé szerint a jelen birtok aránya szerint határozta felosztani a földet. E határozatnál fogva a felperesek keresete megszűnt. A felpereseknek a váltási kulcs szerint kiadatott az őket illető rész, külön az alpereseknek is, kik nagyobb számmal voltak és nagyobb birtokkal. Az egyház megkapta a törvényes százalékot iskolai célokra, ehez a birtokossági közgyűlés 397 holdat szavazott meg a közösből ingyen tanításra. A felperesek keresetét indítottak e határozat ellen azon okból, hogy az egyháznak nem a sorshuzás szerint és nem a becsérték szerint adatott a föld, mint a birtokosoknak. A bírói ítélet következtében a 397 hold levágott az egyháznak kiadatott földből és visszaadott a felpereseknek és alpereseknek, így megsemmisült az ingyen iskoláztatás. Most újra felmerült az eszme a birtokos alperesek útján. — Városunk közbirtokossága febr. hó 11-én gyűlést tartott, melyen az alperesi közbirtokosság a kisujszállási közlegelő arányosítása alkalmával már egyizben felajánlott, de bíróilag visszavágni rendelt közös területből őt illető rész folyó hasznát azon esetben, ha a felperesi közbirtokosság illetőségét szintén átadja az 1894. év szeptember 29-től kezdődőleg ingyen iskoláztatás céljaira ezennel átadja, adományozza mindaddig, míg a népnevelés állami kezelés alá vétetnék, a mikor is a most átengedett használati jog visszaszáll a tulajdonos alperesi közbirtokosságra. Világosan kikötetik különben, hogy a használatra átengedett levágott földek továbbra is az alperesi közbirtokosság tulajdonai maradnak. Továbbá határozatott, hogy e földek tulajdonjoga az alperesi közbirtokosság nevére, haszonvételi joga pedig ingyen iskoláztatás céljára a népiskolai alap javára telekkönyvileg kebeleztessek be. A kisujszállási felperesi közbirtokosság febr. hó 18-án tárgyalta az u. n. levágott földek jövedelmének az ingyen iskoláztatás céljaira leendő adományozását és egynehány birtokos ellenkező értelmű felszólalása után egyhangulag hozzájárult az alperesi birtokosság határozatához, így az ingyeniskoláztatás behozatalát most már semmi sem akadályozza. Kisujszállás közönségének e nagy horderejű, hazafias és köszhasznú ténye teljes tiszteletet s elismerést érdemel, mert ezzel meg van oldva ebben az egyházban az ingyen iskoláztatás nagy kérdése. Ily áldásosan hat, munkál reformált népünknek felvilágosult szelleme, vallás, tudomány iránti szeretete, önkormányzatához való elévülhetlen ragaszkodása, a hazai, szellemi közjónak előmozdítására! Még azt kell jeleznem, hogy ott áll már tetőzet alatt főgimnáziumunk épülete, melynek létesítésére 100 ezer forintot felüli összeget ajánlott Kisujszállás lakossága. Ily városnak, ily egyháznak szép jövője van és kell is lennie. Egyetértés, erős akarat nem tűr akadályt. Városunk népe e nagy tetteivel ércznél maradandóbb szobrot, emléket emelt magának. Unokák, nézzetek e szoborra, lelkesüljetek hasonló nagy tettekre. Virulj te nép, egyházunk, városunk! Virulj végetlen időig! Keszi Hajdu Lajos.

— **Gyászhirek.** A hazai ev. ref. lelkészi kar egyik kimagasló tagja, a deési ref. egyház fáradhatatlan buzgalmú s irodalmi téren is ismert nevű lelképásztora, Medgyes Lajos, e hó 9-én, 77 éves korában elhalt. — Szücs Imre bél-zeréndi ev. ref. lelkész pedig folyó hó 8-án, életének 80-dik s lelképásztori működésének 51-ik évében hunyt el. Béke poraikra, áldás emlékezetekre! Mély megindulással és részvétellel értesülünk arról is, hogy Barkász Károly hódmezővásárhelyi főgymn. tanár-

társunknak szép reményekre jogosított fia Emil 2. jh. f. hó 11-én, 19 éves korában váratlanul elhalt. A nagy csapás sulya alatt roskadozó bánatos szüléket vigasztalja s erősítse meg az erő és vigasztalás Lelke!

— **A resiczai ev. ref. egyház** felsegélése érdekében Zöld József lelkész, több ref. gyülekezetünkben segélyadakozásra hívó prédikációkat tartott, mely alkalmal a következő adományok gyűltek be a jelzett szent célra, u. m. *Turkeván* 38 frt 51 kr., *Körösladányban* 24 frt 66 kr., *Kabán* 134 frt 38 kr., *Bihar-Nagy-Bajomban* 82 frt 36 kr., *Bihar-Udvariban* 74 frt 46 kr., *Mezőtúron* 91 frt 80 kr., *Mikepércsen* 35 frt 01 kr. — A turkevei, körösladányi és mezőtúri egyházban a gyűjtés még folyamatban van. Ezen kívül *Szeghalmon* Péter András 5 frtot, Hajdu-Sámsonban Gödény Ferencz 1 frtot adományozott. Összeg 487 frt 18 kr. A vallási és nemzeti szempontból egyiránt nagyfontosságú resiczai egyház erősödését munkáló egyházak és egyháztagok áldozata találjon kedvességet Isten előtt!

TARTALOM-JEGYZÉK: A protestáns egyház az új viszonyok között. Biki Károly. — Az egyetemes lelkészi gyámintézetre vonatkozó statisztikai adatok. Zsigmond Sándor. — Alkalmi beszéd. Sinka Sándor. — A házassági törvényjavaslat sorsa a képviselőházban. Aurifaber. — **T a n ü g y:** Szemináriumok. — Külföldi hírek. — Dr. Török József emlékezete. Joó István. — Különfélék. — Hirdetés.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

Dr. ERDŐS JÓZSEF és Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázati hirdetés

a szatmári ev. reform. egyház kántor-organistái állásának betöltésére vonatkozólag.

Évi javadalmazás:

1. Készpénzben havonként előre 400 frt.
2. Telekkönyvileg 10 kat. hold 697 □ öl, tényleg 11 köblös föld 1200 □ ölével 9 frt 09 kr. tiszta jövedelmet számítva köblösönként . . . . . 100 „
3. 10½ köbméter tűzifa a város erdejében, köbméterenként 1 frt 90 kr.-jával számítva . . . . . 20 „
4. Stóla 1—6 évi közép-számítással 4600 lélek után . . . . . 180 „

Összesen: 700 frt.

A megválasztandó kántor-organista a fentebbi fizetésen felül természetbeni lakásban, kerttel részesül. — Kötelessége az egyházi éneklés vezetése a templomban és temetéseknel, tanítása az iskolában és orgonázás a templomban a városi műigényeknek megfelelő színvonalon. Tanítói oklevéllel kell birnia, hogy a fitanítói állások bármelyikének megüresedése esetében az V. és VI. elemi osztály tanítását, — melyből a temetésre járó tanítványok alkalmaztatni fognak — vezethesse. Ezen tanítói állás betöltése esetében évi készpénzbeli fizetése feljebb lesz emelve, vagyis 500 frtban lesz megállapítva.

Pályázati kérvények f. évi márczius hó 31-ik napjáig a lelkészi hivatalhoz küldendők be.